

NR 42/2014

OPINIE O DEMOKRACJI

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 14 stycznia 2014 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Niemal od początku lat dziewięćdziesiątych badamy nastawienie Polaków do demokracji i opinie o jej funkcjonowaniu w naszym kraju. W sondażu przeprowadzonym w marcu¹ sprawdzaliśmy ponadto, jak wielu obywateli ma poczucie wpływu na sprawy publiczne.

POCZUCIE WPŁYWU NA SPRAWY PUBLICZNE

Wpływ na życie publiczne w kraju wydaje się być istotnym aspektem funkcjonowania demokracji. Od 1992 roku, odkąd monitorujemy poziom poczucia tego wpływu, grupę dominującą – w mniejszym lub większym stopniu – stanowią obywatele, którzy uważają, że niewiele w tym względzie od nich zależy. Niedługo po transformacji ustrojowej poczucie wpływu na sprawy kraju miało zaledwie siedmiu na stu Polaków i przez całe lata dziewięćdziesiąte przeświadczenie o możliwości współkształtowania rzeczywistości politycznej było mało rozpowszechnione. Pewną poprawę odnotowaliśmy w 2007 roku i do 2012 roku odsetek osób deklarujących poczucie wpływu na życie publiczne w kraju obejmował od około jednej czwartej do ponad jednej trzeciej ogółu. Z kolei w roku 2013 zaobserwowaliśmy istotne zmniejszenie się tej grupy powiązane prawdopodobnie ze znacznym poziomem rozczarowania bieżącą polityką. Spadek okazał się tymczasowy – w tym roku przekonanie o wpływie obywateli na sprawy kraju deklaruje ponownie ponad jedna czwarta badanych (28%, wzrost o 9 punktów). Nie zmienia to jednak faktu, że zdecydowana większość respondentów (70%, spadek o 9 punktów) uważa, że od ludzi takich jak oni niewiele w tej sferze zależy.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (286) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganym komputerowo (CAPI) w dniach 6–12 marca 2014 roku na liczącej 1098 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Tabela 1

Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy kraju?	Wskazania respondentów według terminów badań											
	VI '92	VII '93	X '97	V '99	V '04	I '07	I '08	I '09	IX '10	IX '12	VII '13	III '14
	w procentach											
Tak	7	10	19	11	15	24	30	25	36	30	19	28
Nie	91	86	76	87	83	73	65	72	60	68	79	70
Trudno powiedzieć	2	4	5	2	2	3	5	3	4	2	2	2

Zasięg poczucia wpływu na sprawy lokalne zawsze był większy niż na sprawy kraju. Na początku lat dziewięćdziesiątych deklarowała je co prawda tylko jedna szósta Polaków, ale już w drugiej połowie ubiegłej dekady – jedna czwarta. W latach 2007–2012 poczucie wpływu na sprawy swojej miejscowości wyrażało od dwóch piątych do połowy obywateli, niemniej dopiero od 2010 roku zaczęli oni przeważać liczebnie nad tymi, którzy nie mieli takiego przekonania. W 2013 roku, podobnie jak w przypadku poczucia wpływu na życie publiczne w kraju, nastąpiło pogorszenie, jednak, jak się okazało, również chwilowe. Obecnie o możliwości oddziaływania mieszkańców na to, co dzieje się w ich mieście lub gminie, mówi połowa badanych (51%, o 9 punktów więcej niż w roku 2013). Nadal liczną grupę (47%, spadek o 9 punktów) stanowią ci, którzy uważają, że w tej dziedzinie nic od nich nie zależy.

Tabela 2

Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy swojego miasta, gminy?	Wskazania respondentów według terminów badań											
	VI '92	X '97	V '99	V '04	I '07	I '08	I '09	IX '10	IX '12	VII '13	III '14	
	w procentach											
Tak	16	26	25	34	42	39	42	52	50	42	51	
Nie	79	69	73	63	54	58	55	45	47	56	47	
Trudno powiedzieć	5	5	2	3	4	3	3	3	3	2	2	

Poczuciu wpływu na sprawy lokalne i na życie publiczne w kraju sprzyja młody wiek (od 18 do 34 lat), wyższe wykształcenie oraz dobra sytuacja materialna. W odniesieniu do swojej miejscowości najczęściej mają je mieszkańcy wsi, nieznacznie rzadziej – mieszkańcy dużych i średnich miast, natomiast w małych miastach (do 20 tys. ludności) przeważa przekonanie o braku wpływu na lokalne decyzje.

STOSUNEK DO DEMOKRACJI

Od początku lat dziewięćdziesiątych (badanie prowadzimy od 1992 roku) większość Polaków uważa demokrację za najlepszą formę rządów, a społeczne nastawienie do tego ustroju można uznać za stosunkowo stabilne. Obecnie w stosunku do pomiaru z lipca 2013 roku odnotowujemy pewien wzrost popularności postaw prodemokratycznych: pogląd o przewadze demokracji nad innymi formami rządów podziela ponad dwie trzecie Polaków (68%, wzrost o 6 punktów), natomiast nie zgadza się z nim niespełna jedna piąta (17%, spadek o 4 punkty).

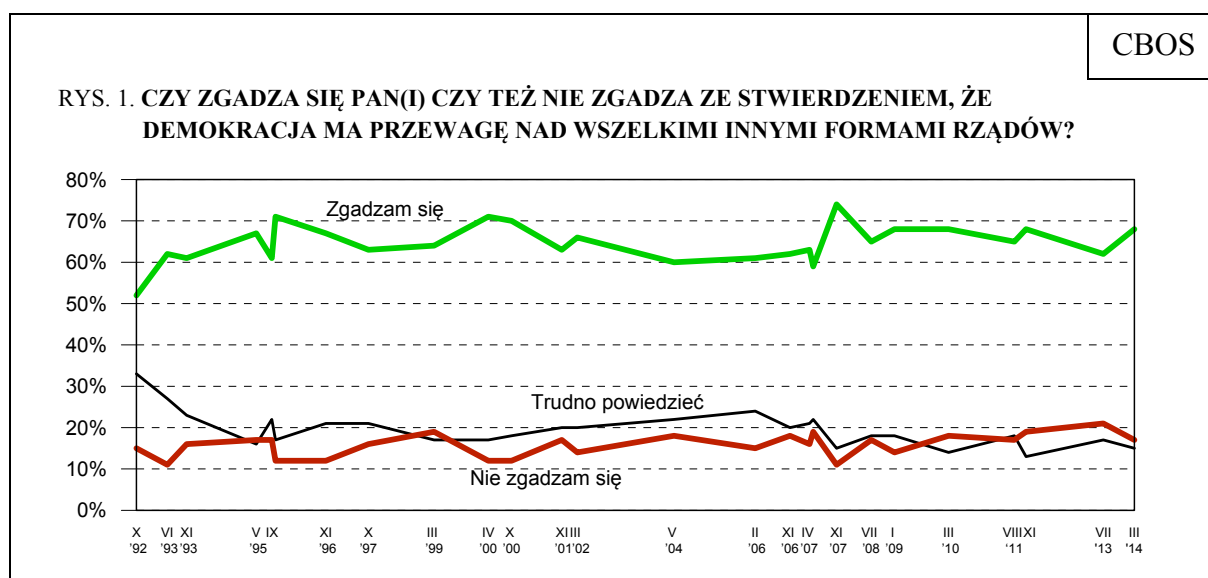

Tabela 3

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów?	Wskazania respondentów według terminów badań														
	XI '01	III '02	V '04	II '06	XI '06	IV '07	V '07	XI '07	VII '08	I '09	III '10	VIII '11	XI '11	VII '13	III '14
	w procentach														
Zgadzam się	63	66	60	61	62	63	59	74	65	68	68	65	68	62	68
Nie zgadzam się	17	14	18	15	18	16	19	11	17	14	18	17	19	21	17
Trudno powiedzieć	20	20	22	24	20	21	22	15	18	18	14	18	13	17	15

Przekonanie o wyższości demokracji nad innymi formami rządów dominuje we wszystkich analizowanych grupach społeczno-demograficznych, a zwłaszcza wśród osób mających wyższe wykształcenie, mieszkańców największych aglomeracji, respondentów o najwyższych dochodach *per capita* oraz zadowolonych z własnej sytuacji materialnej. Poglądy polityczne nie determinują w istotnym stopniu stosunku do demokracji, można

jednak zauważyć, że jej wyższość nad innymi formami rządów częściej negują badani o lewicowych poglądach politycznych, rzadziej zaś osoby o orientacji prawicowej.

Postawy prodemokratyczne dominują we wszystkich analizowanych elektoratach partyjnych. Są one najczęstsze wśród wyborców PO i SLD, nieco mniej popularne wśród respondentów sympatyzujących z PiS i relatywnie najrzadsze wśród osób niezamierzających głosować, a więc prawdopodobnie niemających reprezentacji na scenie politycznej.

Tabela 4

Elektoraty partyjne określone na podstawie deklaracji głosowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych	Demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach		
PO	84	8	8
SLD*	85	8	7
PiS	67	17	16
Niezamierzający głosować	59	23	18

* Uwaga, niewielka liczebność wyborców tej partii w badanej próbie

Aprobatę demokracji jako ustroju niedoskonałego, ale zarazem najlepszego z istniejących deklaruje trzy czwarte Polaków (74%, od lipca 2013 roku wzrost o 8 punktów) – to najwyższy odsetek z dotychczas zarejestrowanych. Co dziewiąty respondent (11%, spadek o 5 punktów) nie zgadza się z takim poglądem na demokrację.

Tabela 5

Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że demokracja nie jest wprawdzie dobrym ustrojem, ale nie ma ustroju lepszego?	Wskazania respondentów według terminów badań								
	XI '06	IV '07	XI '07	VII '08	III '10	VIII '11	XI '11	VII '13	III '14
	w procentach								
Zgadzam się	69	70	70	66	72	67	71	66	74
Nie zgadzam się	14	13	13	16	14	13	17	16	11
Trudno powiedzieć	17	17	17	18	14	20	12	18	15

Blisko dwie piąte ankietowanych (37%) twierdzi, że dla ludzi takich jak oni w gruncie rzeczy nie ma znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne, natomiast ponad połowie (53%) nie jest to obojętne. Najwyższy poziom alienacji politycznej zarejestrowaliśmy po wyborach parlamentarnych w 2005 roku. W następnych latach badani, dla których system rządów w kraju jest istotny, przeważali nad tymi, którzy mają ambiwalentny stosunek do tej kwestii.

Tabela 6

Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że dla ludzi takich jak Pan(i) nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne?	Wskazania respondentów według terminów badań																	
	X '92	VI '93	V '95	III '99	X '00	III '02	V '04	IX '05	XI '06	IV '07	XI '07	VII '08	I '09	III '10	VIII '11	XI '11	VII '13	III '14
	w procentach																	
Zgadzam się	44	44	45	41	38	49	42	50	42	43	29	37	33	41	32	37	37	37
Nie zgadzam się	36	40	45	45	47	40	43	39	44	46	58	50	53	48	53	54	52	53
Trudno powiedzieć	20	15	10	14	15	11	15	11	14	11	13	12	14	11	15	9	11	10

We wszystkich dużych elektoratach partyjnych dominują respondenci, którym system polityczny nie jest obojętny. Postawa wskazująca na alienację polityczną najrzadziej deklarowana jest przez wyborców ugrupowania rządzącego. Przeważa natomiast nad postawą zaangażowaną wśród osób niezamierzających głosować w potencjalnych wyborach.

Tabela 7

Elektoraty partyjne określone na podstawie deklaracji głosowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych	Dla ludzi takich jak Pan(i) nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach		
PiS	39	55	6
SLD*	41	59	0
PO	22	76	2
Niezamierzający głosować	48	38	14

* Uwaga, niewielka liczebność wyborców tej partii w badanej próbie

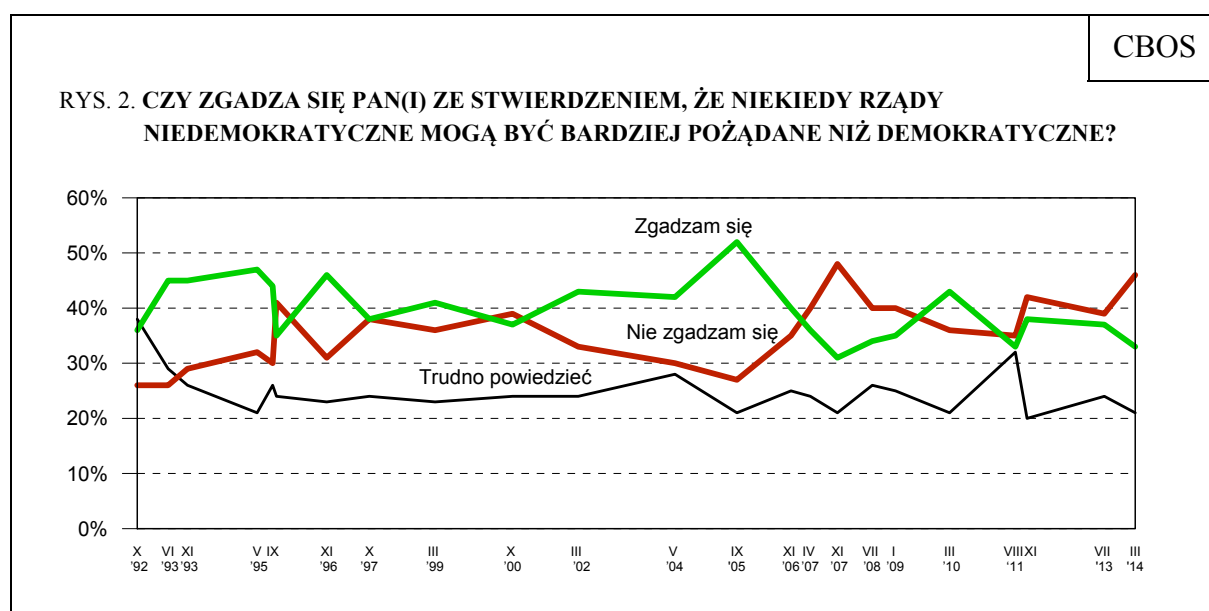
Obojętność wobec tego, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne, w największym stopniu charakteryzuje najstarszych respondentów, osoby z wykształceniem podstawowym, deklarujące niskie dochody *per capita*, niezadowolone z własnej sytuacji materialnej, badanych identyfikujących się z lewicą, a spośród grup zawodowych – robotników i rolników.

W ciągu niespełna roku zmienił się stosunek Polaków do rządów niedemokratycznych. W lipcu 2013 roku zdania na temat ich dopuszczalności były podzielone. Obecnie niemal połowa respondentów nie aprobuje takich rozwiązań w polityce (46%, wzrost o 7 punktów), natomiast z opinią, że niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być lepsze od demokratycznych, zgadza się co trzeci (33%, spadek o 4 punkty). Wysoki poziom przyzwolenia na rządy niedemokratyczne, podobnie jak znaczny odsetek osób nieidentyfikujących się z systemem politycznym, odnotowaliśmy po wyborach w 2005 roku.

W badaniu przeprowadzonym po przyspieszonych wyborach parlamentarnych w 2007 roku obserwowaliśmy nasilenie sprzeciwu wobec rozwiązań niedemokratycznych. W kolejnych latach jednak popularność obu postaw, pomijając niewielkie wahania, była zbliżona.

Tabela 8

Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż demokratyczne?	Wskazania respondentów według terminów badań													
	X '00	III '02	V '04	IX '05	XI '06	IV '07	XI '07	VII '08	I '09	III '10	VIII '11	XI '11	VII '13	III '14
	w procentach													
Zgadzam się	37	43	42	52	40	36	31	34	35	43	33	38	37	33
Nie zgadzam się	39	33	30	27	35	40	48	40	40	36	35	42	39	46
Trudno powiedzieć	24	24	28	21	25	24	21	26	25	21	32	20	24	21

Przyzwolenie na rządy niedemokratyczne, wynikające z przekonania, że niekiedy są one lepsze od demokratycznych, relatywnie częściej niż inni wyrażają najmłodszy respondenci. Przeważa ono nad sprzeciwem wobec nich wśród osób o lewicowych poglądach politycznych, a także w takich grupach zawodowych, jak robotnicy niewykwalfikowani oraz rolnicy.

W analizowanych elektoratach partyjnych odejście w pewnych sytuacjach od demokratycznych sposobów rządzenia nieco częściej niż pozostali skłonni byłiby zaakceptować wyborcy SLD, z kolei najsilniej oponują przeciw temu zwolennicy PO.

Tabela 9

Elektoraty partyjne określone na podstawie deklaracji głosowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych	Niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż demokratyczne		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach		
SLD*	40	53	7
PiS	35	47	18
PO	23	66	11
Niezamierzający głosować	35	39	26

* Uwaga, niewielka liczebność wyborców tej partii w badanej próbie

Z jednoznaczną wyższością rządów autorytarnych nad demokracją zgadza się jedna piąta Polaków (21%, od lipca 2013 roku spadek o 3 punkty), natomiast sześciu na dziesięciu (60%, wzrost o 6 punktów) kwestionuje pogląd, że są one lepszym rozwiązaniem ustrojowym niż rządy demokratyczne.

Tabela 10

Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że rządy oparte na silnym przywództwie są zdecydowanie lepsze od demokratycznych?	Wskazania respondentów według terminów badań								
	XI '06	IV '07	XI '07	VII '08	III '10	VIII '11	XI '11	VII '13	III '14
	w procentach								
Zgadzam się	29	23	18	24	33	23	28	24	21
Nie zgadzam się	45	53	62	52	48	52	55	54	60
Trudno powiedzieć	26	24	20	24	19	25	16	22	19

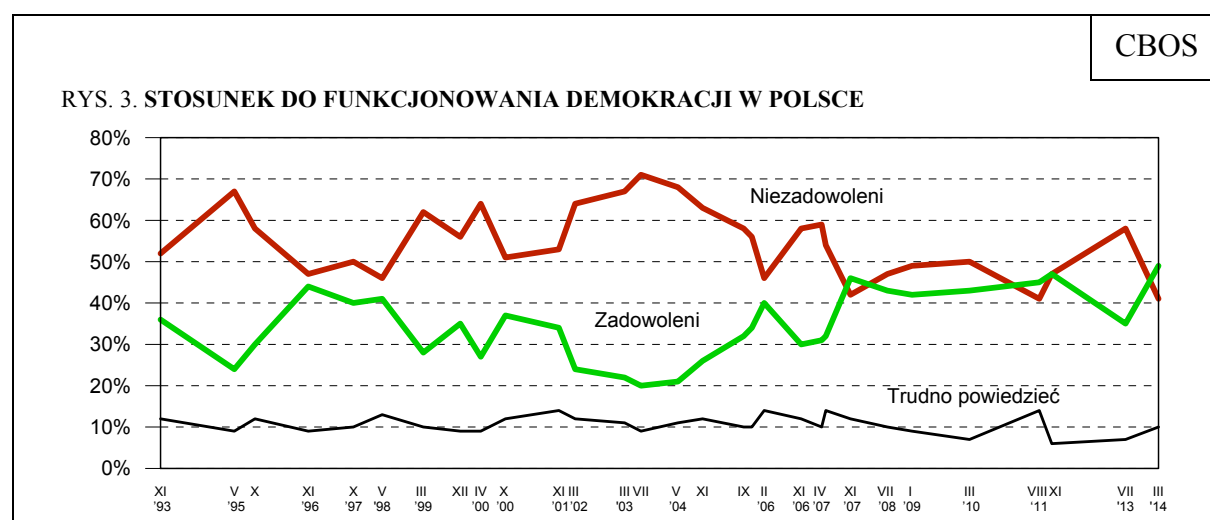
Mimo że w żadnej z analizowanych grup nie dominuje aprobata rządów opartych na silnym przywództwie jako zdecydowanie lepszych od demokratycznych, to niektóre z nich cechują się nieco większą podatnością na postulaty autorytarne. Należą do nich przede wszystkim najstarsi respondenci, osoby mające wykształcenie podstawowe lub zasadnicze zawodowe, badani niezadowoleni ze swojej sytuacji materialnej oraz deklarujący lewicowe poglądy polityczne, a także robotnicy niewykwalifikowani i rolnicy.

Ocena funkcjonowania demokracji w Polsce jest bardziej krytyczna i niejednoznaczna niż stosunek Polaków do demokracji jako systemu politycznego. W ubiegłej dekadzie – do wyborów parlamentarnych w 2007 roku – we wszystkich pomiarach krytycy funkcjonowania demokracji w Polsce przeważali nad tymi, którzy oceniali je pozytywnie. Tuż po wyborach oceny się poprawiły, ale już w 2009 roku niezadowoleni znowu uzyskali przewagę nad zadowolonymi. W roku wyborczym 2011 zdania na ten temat były równo podzielone – żadna z grup nie miała znaczącej przewagi, z kolei dwa lata później niezadowolenie ze sposobu funkcjonowania demokracji w Polsce wyraźnie wzrosło. Obecnie obserwujemy znaczącą zmianę – odsetek osób zadowolonych z funkcjonowania demokracji

w naszym kraju wzrósł w ciągu ostatnich ośmiu miesięcy o 14 punktów (do 49%) i jest najwyższy z dotychczasowych. Zauważalnie zmniejszyła się również grupa osób krytykujących demokrację (z 58% do 41%).

Tabela 11

Stosunek do funkcjonowania demokracji w Polsce	Wskazania respondentów według terminów badań																			
	XI '01	III '02	III '03	VII '03	V '04	XI '04	IX '05	XI '05	II '06	XI '06	IV '07	V '07	XI '07	VII '08	I '09	III '10	VIII '11	XI '11	VII '13	III '14
	w procentach																			
Zadowoleni	34	24	22	20	21	26	32	34	40	30	31	32	46	43	42	43	45	47	35	49
Niezadowoleni	53	64	67	71	68	63	58	56	46	58	59	54	42	47	49	50	41	47	58	41
Trudno powiedzieć	14	12	11	9	11	12	10	10	14	12	10	14	12	10	9	7	14	6	7	10

Niezadowolenie z funkcjonowania demokracji w Polsce przeważa nad zadowoleniem wśród najstarszych respondentów, mieszkańców miast średniej wielkości (od 20 tys. do 100 tys. ludności) oraz w takich grupach zawodowych, jak: technicy i średni personel, robotnicy wykwalifikowani, rolnicy, a ponadto wśród bezrobotnych. Krytyce demokracji silnie sprzyjają również niskie dochody i złe oceny własnej sytuacji materialnej. Do zadowolonych z funkcjonowania demokracji w naszym kraju najczęściej zaliczają się badani najlepiej wykształceni, mieszkańcy największych aglomeracji, respondenci uzyskujący wysokie dochody *per capita*, dobrze oceniający swoją sytuację materialną oraz kadra kierownicza i specjaliści z wyższym wykształceniem, robotnicy niewykwalifikowani i pracownicy administracyjno-biurowi. Można również zauważyć, że pozytywne oceny częściej wystawiają osoby o centrowych lub prawicowych poglądach politycznych, natomiast wśród identyfikujących się z lewicą opinie na ten temat są podzielone.

Zadowoleni z działania demokracji w Polsce zdecydowanie dominują w elektoracie PO, a także – w mniejszym stopniu – wśród sympatyków SLD. Natomiast odnoszący się do niej krytycznie przeważają wśród wyborców PiS oraz osób niezamierzających głosować w hipotetycznych wyborach parlamentarnych.

Tabela 12

Elektoraty partyjne określone na podstawie deklaracji głosowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych	Stosunek do funkcjonowania demokracji w Polsce		
	Zadowoleni	Niezadowoleni	Trudno powiedzieć
	w procentach		
PO	83	15	2
SLD*	65	35	0
PiS	41	53	6
Niezamierzający głosować	36	53	11

* Uwaga, niewielka liczebność wyborców tej partii w próbie

Ocena funkcjonowania demokracji w Polsce jest silnie związana z poczuciem wpływu obywateli na sprawy publiczne – tak w wymiarze krajowym, jak i lokalnym. Ankietowani uważający, że to, co dzieje się w kraju lub w ich miejscowości, zależy w jakimś stopniu od nich, w większości są zadowoleni z demokracji, natomiast ci, którzy nie mają poczucia wpływu na życie publiczne, na ogół są nią rozczarowani.

Tabela 13

Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy:	Stosunek do funkcjonowania demokracji w Polsce		
	Zadowoleni	Niezadowoleni	Trudno powiedzieć
	w procentach		
- kraju			
Tak	70	25	5
Nie	41	49	10
- swojego miasta, gminy			
Tak	61	32	7
Nie	38	52	10

Pominięto „trudno powiedzieć”

W jakim stopniu ocena działania demokracji w Polsce przekłada się na stosunek do demokratycznych i niedemokratycznych form rządzenia? Zadowolenie z funkcjonowania demokracji sprzyja postrzeganiu jej jako najlepszego rozwiązania politycznego, a także dezaprobowanie niedemokratycznych form rządzenia i postawie wyrażającej się w braku obojętności wobec systemu politycznego panującego w kraju. Z kolei niezadowoleni relatywnie rzadziej dostrzegają wyższość demokracji nad wszelkimi innymi systemami

politycznymi (co nie zmienia jednak faktu, że ponad połowa z nich jest o niej przekonana), a także w większym stopniu cechują się ambiwalencją polityczną oraz podatnością na postulaty niedemokratyczne.

Tabela 14

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że:	Stosunek do funkcjonowania demokracji w Polsce*	
	Zadowoleni	Niezadowoleni
	w procentach	
- demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów		
Zgadzam się	83	57
Nie zgadzam się	9	28
Trudno powiedzieć	8	15
- dla ludzi takich jak Pan(i) nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne		
Zgadzam się	31	44
Nie zgadzam się	65	48
Trudno powiedzieć	4	8
- niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż demokratyczne		
Zgadzam się	27	42
Nie zgadzam się	59	37
Trudno powiedzieć	14	21

*Pominięto „trudno powiedzieć”

W stosunku do lipca 2013 roku odnotowujemy wzrost popularności postaw prodemokratycznych, zmniejszenie się poziomu obojętności wobec systemu politycznego obowiązującego w naszym kraju, a także większy krytycyzm wobec rozwiązań niedemokratycznych i autorytarnych w polityce. Oceny funkcjonowania demokracji w Polsce są nie tylko lepsze niż osiem miesięcy temu, ale i najlepsze z rejestrowanych przez nas od początku lat dziewięćdziesiątych. Warto też podkreślić, że po ubiegłorocznym spadku wzrosła obecnie liczba obywateli deklarujących poczucie wpływu na sprawy publiczne. Wydaje się, że przyczyn wzrostu poparcia dla demokracji i tego, że zaczęliśmy ją bardziej cenić, nie należy doszukiwać się wyłącznie w życiu publicznym w Polsce, w izolacji od kontekstu międzynarodowego. W ostatnim czasie uwaga opinii publicznej koncentrowała się na wydarzeniach na Ukrainie i to one mogły przyczynić się do zmiany spojrzenia Polaków

na sytuację ustrojową i polityczną naszego kraju. Kryzys ukraiński odwrócił uwagę od bieżących problemów politycznych w Polsce, doprowadził do pewnej konsolidacji różniących się na ogół środowisk i zajęcia przez nie w miarę spójnego stanowiska w tej sprawie, co Polacy przyjęli pozytywnie. Ponadto wydarzenia na Ukrainie mogły przyczynić się do wzrostu znaczenia demokracji – z jednej strony dlatego, iż uświadomiły Polakom, że jest ona pewnym dobrem, które nie jest dane raz na zawsze i można je łatwo utracić, a zagrożenia dla demokracji są w pewnym sensie permanentne, z drugiej strony zaś dlatego, że obserwując sytuację u naszych wschodnich sąsiadów, kondycję ich systemu demokratycznego i patologię władzy, którą Ukraińcy obalili, można dojść do wniosku, że funkcjonowanie demokracji w Polsce nie jest wcale takie złe.

Opracował
Michał FELIKSIĄK

Tabela 1

		Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawę kraju?			Liczba osób
		Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		28	70	2	1094
Płeć	Mężczyźni	31	67	1	526
	Kobiety	25	73	2	568
Wiek	18-24 lata	34	63	3	129
	25-34	38	61	1	217
	35-44	27	72	0	188
	45-54	26	72	2	175
	55-64	27	72	0	192
	65 lat i więcej	15	81	4	194
Miejsce zamieszkania	Wieś	27	70	3	425
	Miasto do 19 999	23	76	1	172
	20 000 - 99 999	27	72	2	209
	100 000 - 499 999	35	65		181
	500 000 i więcej mieszk.	30	69	1	108
Wykształcenie	Podstawowe	21	77	2	238
	Zasadnicze zawodowe	25	73	2	270
	Średnie	28	70	2	365
	Wyższe	39	61	0	221
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	45	54	1	96
	Średni personel, technicy	36	64		28
	Pracownicy adm.-biurowi	38	61	1	75
	Pracownicy usług	23	74	3	74
	Robotnicy wykwalifikowani	28	72		144
	Robotnicy niewykwalifik.	21	79		54
	Rolnicy	32	65	3	51
	Pracujący na własny rach.	39	56	4	57
Bierni zawodowo	Renciści	26	74		54
	Emeryci	17	79	4	227
	Uczniowie i studenci	39	59	2	86
	Bezrobotni	22	78		89
	Gospodynie domowe i inni	20	80		59
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	33	64	2	141
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	26	73	1	119
	sekt. prywat. poza rolnict.	36	64	1	263
	prywatnym gosp. rolnym	32	66	2	58
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	19	80	2	133
	501-750	24	75	1	84
	751-1000	24	74	2	163
	1001-1500	27	71	2	167
	Powyżej 1500 zł	34	65	1	208
Ocena własnych war. mater.	Złe	13	84	3	128
	Średnie	22	77	1	530
	Dobre	40	59	2	436
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	23	72	5	65
	Raz w tygodniu	31	67	2	500
	1-2 razy w miesiącu	26	73	1	170
	Kilka razy w roku	23	76	1	216
	W ogóle nie uczestniczy	28	71	1	144
Poglądy polityczne	Lewica	28	71	1	185
	Centrum	29	70	1	349
	Prawica	34	65	1	322
	Trudno powiedzieć	19	78	4	238

Tabela 2

		Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy swojego miasta, gminy?			Liczba osób
		Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		51	47	2	1098
Płeć	Mężczyźni	53	45	2	526
	Kobiety	50	48	2	572
Wiek	18-24 lata	62	36	2	129
	25-34	62	35	2	217
	35-44	55	43	2	188
	45-54	46	50	4	177
	55-64	49	51	1	193
	65 lat i więcej	36	62	2	195
Miejsce zamieszkania	Wieś	56	41	3	425
	Miasto do 19 999	43	55	2	173
	20 000 - 99 999	50	49	1	210
	100 000 - 499 999	51	48	1	182
	500 000 i więcej mieszk.	51	46	2	109
Wykształcenie	Podstawowe	42	56	2	240
	Zasadnicze zawodowe	48	49	2	271
	Średnie	53	46	2	366
	Wyższe	63	34	2	222
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	67	30	3	96
	Średni personel, technicy	50	50		28
	Pracownicy adm.-biurowi	62	33	4	75
	Pracownicy usług	57	42	1	75
	Robotnicy wykwalifikowani	54	46		144
	Robotnicy niewykwalifik.	44	56		54
	Rolnicy	70	27	2	51
	Pracujący na własny rach.	54	38	8	57
Bierni zawodowo	Renciści	46	54		56
	Emeryci	39	59	2	227
	Uczniowie i studenci	64	34	2	86
	Bezrobotni	44	51	5	89
	Gospodynie domowe i inni	34	66		60
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	58	39	3	141
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	54	45	2	119
	sekt. pryw. poza rolnict.	58	40	2	265
	prywatnym gosp. rolnym	67	31	2	58
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	44	53	3	133
	501-750	51	49		84
	751-1000	49	49	2	163
	1001-1500	52	46	2	168
	Powyżej 1500 zł	54	44	2	209
Ocena własnych war. mater.	Złe	29	70	1	128
	Średnie	47	51	2	533
	Dobre	63	34	2	438
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	47	50	3	65
	Raz w tygodniu	56	42	2	501
	1-2 razy w miesiącu	46	52	3	170
	Kilka razy w roku	46	52	2	218
	W ogóle nie uczestniczy	52	47	1	145
Poglądy polityczne	Lewica	52	47	2	185
	Centrum	53	46	1	349
	Prawica	57	41	2	323
	Trudno powiedzieć	41	55	4	241

Tabela 3

		Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów?			Liczba osób
		Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		68	17	15	1090
Płeć	Mężczyźni	71	19	10	525
	Kobiety	65	15	19	565
Wiek	18-24 lata	71	16	13	129
	25-34	70	21	10	216
	35-44	69	19	11	185
	45-54	77	13	10	175
	55-64	68	16	16	191
	65 lat i więcej	57	16	28	193
Miejsce zamieszkania	Wieś	64	18	18	423
	Miasto do 19 999	71	14	15	170
	20 000 - 99 999	67	21	12	209
	100 000 - 499 999	70	16	14	179
	500 000 i więcej mieszk.	80	11	9	109
Wykształcenie	Podstawowe	55	21	25	237
	Zasadnicze zawodowe	64	19	17	269
	Średnie	74	15	11	365
	Wyższe	79	14	7	219
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	79	16	6	95
	Średni personel, technicy	87	2	11	28
	Pracownicy adm.-biurowi	71	17	12	75
	Pracownicy usług	78	12	10	75
	Robotnicy wykwalifikowani	67	19	13	143
	Robotnicy niewykwalifik.	59	26	14	54
	Rolnicy	62	24	14	51
	Pracujący na własny rach.	75	7	18	57
Bierni zawodowo	Renciści	60	24	16	54
	Emeryci	62	14	25	226
	Uczniowie i studenci	76	12	12	86
	Bezrobotni	62	29	9	88
	Gospodynie domowe i inni	68	18	14	58
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	72	14	14	140
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	69	19	12	118
	sekt. pryw. poza rolnict.	77	14	9	264
	prywatnym gosp. rolnym	61	22	16	58
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	68	17	15	133
	501-750	67	20	14	84
	751-1000	62	16	21	163
	1001-1500	71	13	16	167
	Powyżej 1500 zł	76	17	7	207
Ocena własnych war. mater.	Złe	50	24	26	127
	Średnie	67	17	16	528
	Dobre	76	15	9	435
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	62	11	27	63
	Raz w tygodniu	69	15	15	500
	1-2 razy w miesiącu	62	22	16	167
	Kilka razy w roku	71	18	12	216
	W ogóle nie uczestniczy	72	18	10	143
Poglądy polityczne	Lewica	69	23	8	185
	Centrum	73	16	12	348
	Prawica	75	14	11	323
	Trudno powiedzieć	52	19	30	233

Tabela 4

		Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że dla ludzi takich jak Pan(i) nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne?			Liczba osób
		Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		37	53	10	1094
Płeć	Mężczyźni	38	55	7	525
	Kobiety	37	52	12	569
Wiek	18-24 lata	27	64	10	129
	25-34	35	60	5	216
	35-44	32	59	9	187
	45-54	39	53	9	176
	55-64	38	54	9	193
	65 lat i więcej	50	35	15	194
Miejsce zamieszkania	Wieś	42	46	12	425
	Miasto do 19 999	35	59	6	171
	20 000 - 99 999	34	55	11	209
	100 000 - 499 999	37	55	7	181
	500 000 i więcej mieszk.	28	68	4	109
Wykształcenie	Podstawowe	50	35	15	238
	Zasadnicze zawodowe	44	46	10	271
	Średnie	37	55	9	366
	Wyższe	17	81	2	219
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	12	86	2	95
	Średni personel, technicy	33	59	8	28
	Pracownicy adm.-biurowi	22	68	11	75
	Pracownicy usług	42	53	5	75
	Robotnicy wykwalifikowani	49	42	9	144
	Robotnicy niewykwalifik.	46	49	6	54
	Rolnicy	48	41	11	51
	Pracujący na własny rach.	17	70	13	57
Bierni zawodowo	Renciści	48	42	10	54
	Emeryci	45	42	13	227
	Uczniowie i studenci	19	71	10	86
	Bezrobotni	48	46	7	88
	Gospodynie domowe i inni	42	47	11	60
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	23	67	10	140
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	32	57	11	119
	sekt. pryw. poza rolnict.	36	59	5	264
	prywatnym gosp. rolnym	46	45	9	58
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	51	39	10	133
	501-750	49	45	6	84
	751-1000	41	46	13	163
	1001-1500	34	55	12	168
	Powyżej 1500 zł	28	68	4	208
Ocena własnych war. mater.	Złe	48	37	15	127
	Średnie	42	47	11	530
	Dobre	29	66	5	437
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	35	44	21	65
	Raz w tygodniu	39	53	8	500
	1-2 razy w miesiącu	38	52	10	170
	Kilka razy w roku	38	52	10	217
	W ogóle nie uczestniczy	29	64	7	143
Poglądy polityczne	Lewica	50	45	5	185
	Centrum	36	58	6	349
	Prawica	29	63	7	323
	Trudno powiedzieć	41	39	19	237

Tabela 5

		Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, ze niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż rządy demokratyczne?			Liczba osób
		Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		33	46	21	1090
Płeć	Mężczyźni	36	47	18	524
	Kobiety	31	45	24	566
Wiek	18-24 lata	38	42	20	127
	25-34	33	54	14	216
	35-44	36	46	18	187
	45-54	37	44	19	175
	55-64	31	47	23	193
	65 lat i więcej	27	42	32	193
Miejsce zamieszkania	Wieś	34	42	24	423
	Miasto do 19 999	30	50	19	170
	20 000 - 99 999	35	43	22	209
	100 000 - 499 999	30	51	20	179
	500 000 i więcej mieszk.	33	53	13	109
Wykształcenie	Podstawowe	31	35	34	237
	Zasadnicze zawodowe	34	43	23	270
	Średnie	33	47	20	364
	Wyższe	34	60	6	219
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	33	62	4	95
	Średni personel, technicy	36	52	12	28
	Pracownicy adm.-biurowi	30	49	21	75
	Pracownicy usług	43	46	11	75
	Robotnicy wykwalifikowani	39	39	22	144
	Robotnicy niewykwalifik.	50	34	16	54
	Rolnicy	48	38	14	51
	Pracujący na własny rach.	19	59	22	56
Bierni zawodowo	Renciści	26	50	24	53
	Emeryci	26	44	30	227
	Uczniowie i studenci	39	45	17	84
	Bezrobotni	31	47	22	88
	Gospodynie domowe i inni	20	44	36	59
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	37	47	16	140
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	39	39	22	119
	sekt. pryw. poza rolnict.	32	54	13	263
	prywatnym gosp. rolnym	48	40	12	58
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	36	34	30	133
	501-750	37	45	18	84
	751-1000	25	50	24	163
	1001-1500	25	51	24	167
	Powyżej 1500 zł	39	51	10	208
Ocena własnych war. mater.	Złe	27	38	34	127
	Średnie	35	41	23	528
	Dobre	32	54	14	435
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	26	46	28	64
	Raz w tygodniu	35	46	19	499
	1-2 razy w miesiącu	34	43	23	168
	Kilka razy w roku	29	48	23	216
	W ogóle nie uczestniczy	35	46	19	143
Poglądy polityczne	Lewica	48	35	16	185
	Centrum	33	51	16	349
	Prawica	30	55	15	323
	Trudno powiedzieć	25	36	39	233

Tabela 6

		Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że rządy oparte na silnym przywództwie są zdecydowanie lepsze od demokratycznych?			Liczba osób
		Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		21	60	19	1091
Płeć	Mężczyźni	23	60	17	523
	Kobiety	18	59	22	568
Wiek	18-24 lata	19	64	18	129
	25-34	17	69	14	214
	35-44	22	58	20	187
	45-54	19	60	20	175
	55-64	22	61	17	193
	65 lat i więcej	25	47	28	194
Miejsce zamieszkania	Wieś	25	49	26	425
	Miasto do 19 999	14	66	20	171
	20 000 - 99 999	22	63	15	209
	100 000 - 499 999	15	70	15	179
	500 000 i więcej mieszk.	19	69	12	107
Wykształcenie	Podstawowe	26	42	32	238
	Zasadnicze zawodowe	27	52	21	271
	Średnie	16	66	17	365
	Wyższe	14	78	8	217
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	15	78	7	95
	Średni personel, technicy	12	79	9	28
	Pracownicy adm.-biurowi	11	72	17	75
	Pracownicy usług	22	62	16	75
	Robotnicy wykwalifikowani	21	57	22	144
	Robotnicy niewykwalifik.	33	47	20	54
	Rolnicy	27	45	28	51
	Pracujący na własny rach.	16	70	14	57
Bierni zawodowo	Renciści	28	54	18	54
	Emeryci	23	51	26	227
	Uczniowie i studenci	20	67	14	86
	Bezrobotni	23	54	23	86
	Gospodynie domowe i inni	15	60	26	59
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	15	68	17	140
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	21	60	19	119
	sekt. pryw. poza rolnict.	18	68	14	264
	prywatnym gosp. rolnym	28	45	26	58
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	23	47	30	133
	501-750	26	56	18	84
	751-1000	21	57	22	163
	1001-1500	20	61	19	166
	Powyżej 1500 zł	19	71	9	208
Ocena własnych war. mater.	Złe	29	40	31	127
	Średnie	21	57	22	530
	Dobre	18	69	13	434
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	17	54	29	65
	Raz w tygodniu	21	59	20	498
	1-2 razy w miesiącu	20	57	24	170
	Kilka razy w roku	20	64	16	216
	W ogóle nie uczestniczy	25	61	14	143
Poglądy polityczne	Lewica	31	54	15	185
	Centrum	20	65	15	349
	Prawica	17	68	14	321
	Trudno powiedzieć	18	44	38	236

Tabela 7

		Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) czy też niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w naszym kraju?			Liczba osób
		Zadowolony(a)	Niezadowolony(a)	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		49	41	10	1092
Płeć	Mężczyźni	50	43	7	525
	Kobiety	49	40	11	567
Wiek	18-24 lata	51	40	9	129
	25-34	54	41	4	217
	35-44	49	38	12	187
	45-54	48	45	7	175
	55-64	52	39	9	192
	65 lat i więcej	42	45	14	193
Miejsce zamieszkania	Wieś	46	43	11	424
	Miasto do 19 999	54	37	9	171
	20 000 - 99 999	45	48	7	209
	100 000 - 499 999	51	40	9	181
	500 000 i więcej mieszk.	61	33	5	108
Wykształcenie	Podstawowe	42	43	15	237
	Zasadnicze zawodowe	49	42	8	270
	Średnie	48	42	10	365
	Wyższe	60	37	3	220
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	74	24	2	95
	Średni personel, technicy	27	58	15	28
	Pracownicy adm.-biurowi	59	32	9	75
	Pracownicy usług	51	40	9	74
	Robotnicy wykwalifikowani	40	49	11	144
	Robotnicy niewykwalifik.	68	29	3	54
	Rolnicy	40	48	12	51
	Pracujący na własny rach.	56	37	6	57
Bierni zawodowo	Renciści	48	46	5	54
	Emeryci	45	42	14	226
	Uczniowie i studenci	52	37	11	86
	Bezrobotni	30	61	8	89
	Gospodynie domowe i inni	57	34	9	59
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	49	41	10	140
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	49	43	8	119
	sekt. pryw. poza rolnict.	60	33	7	263
	prywatnym gosp. rolnym	40	51	9	58
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	41	47	12	133
	501-750	45	50	5	84
	751-1000	50	42	8	163
	1001-1500	52	41	7	167
	Powyżej 1500 zł	62	33	5	208
Ocena własnych war. mater.	Złe	25	64	12	128
	Średnie	42	47	11	529
	Dobre	66	28	6	436
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	39	47	14	65
	Raz w tygodniu	52	39	9	499
	1-2 razy w miesiącu	47	41	12	170
	Kilka razy w roku	46	45	8	216
	W ogóle nie uczestniczy	53	40	6	143
Poglądy polityczne	Lewica	48	46	6	185
	Centrum	55	38	7	349
	Prawica	55	39	6	322
	Trudno powiedzieć	36	45	19	236